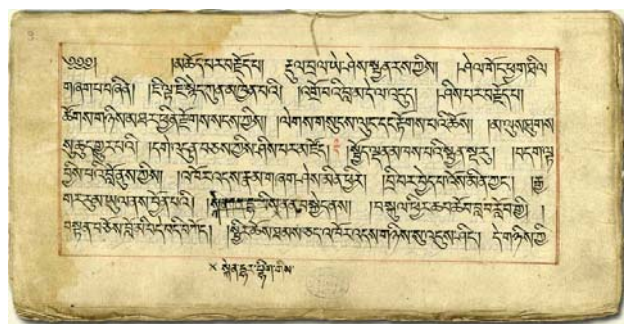

Kőrösi Csoma Sándor hagyatéka a világhálón,

avagy hogyan segítették az ideiglenesen Indiában állomásozó britek az ujugurok észak-kínai földjére igyekvő székely-magyart tibetisztikai stúdiumaiban

Új drágakővel gazdagodott a magyar elektronikus tartalmak birodalma: a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Keleti Gyűjteményében féltve őrzött Csoma-hagyaték a világ bármely szegletéből elérhető közkinccsé vált. Az Akadémiai Könyvtár honlapjának (<http://www.mtak.hu>) ->Digitális források ->Digitális gyűjtemény című almenüjében hozzáférhetővé vált adatbázist 2006. november 14-én a Könyvtár Vasarely Termében mutatták be a nagyközönségnek.

Az összejövétel köszöntésére felkért szakértő, a keletkutatás egyik hazai kiválósága, *Róna-Tas András* akadémikus örömét fejezte ki, mondván, hogy a Kőrösi-anyag elektronizálásával egy régi adósság került törlesztésre, mindez Csoma születésének 222. esztendejében. Megemlékezett Ligeti Lajosról, aki az orientalista különgyűjteményt még 1929-ben megálmodta, majd akadémiai vezetői posztjain szívós kitartással elérte felállítását 1951-ben. (Itt már érdemes azt is megjegyezni, hogy Ligeti volt az, aki a Duka Tivadar által az MTA Könyvtárának ajándékozott Csoma-hagyatékot elsőként ismertette 1933-ban a *Tou'ng Pao* című folyóiratban megjelent cikkében.) Értékelte a 'Keleti' első két vezetőjének, Rásonyi Gyulának és Bese Lajosnak a tibetisztikai állománnyal kapcsolatos munkásságát, és felhívta a figyelmet arra, hogy a Rákosi börtönét megjárt, korán elhunyt Nagy Lajos Gyula, a Duka-féle anyag első katalógusának készítője ma az orientalisztika méltatlanul elfeledett alakja. Róna-Tas ismeretlen részletekkel is szolgált, amikor felidézte kalandjait az MTA Könyvtárában őrzött tibetisztikai korpusz tekin-

télyes, Mongóliából származó részének hazahozatalában: 1956-ban ugyanis Kóshalmi Katalinnal és Kara Györggyel együtt egy tanulmányút során lehetőségük nyílt arra, hogy mongóliai lámakolostorokból származó könyvek, kéziratok százait hivatalos engedéllyel külföldre – jelesül Magyarországra – szállítsák. A köszöntőt követően *Dévényi Kinga*, a projekt felelőse, a Keleti Gyűjtemény mai vezetője méltatta a Pro Bibliotheca Alapítvány támogatását és *Láng Klára* közreműködését a digitalizálási munkában. Beszélt a Duka-anyag könyvtári feldolgozásáról is, amelyhez a Nemzeti Kulturális Alapnál nyert pályázat biztosította a pénzügyi forrást. A hagyaték strukturált feldolgozására, katalógizálására egy, az Aleph-rendszerben a célnak megfelelően átformált, a Kézirattárban már kipróbált (HUNMARC-alapú) űrlapot alkalmaztak – ennek az albázisnak a nagysága ma megközelítőleg nyolcszáz rekord. Ezután *Orosz Gergely*, a Csoma-gyűjtemény kurátora – és *Kelecsényi Ágnessel* együtt a webes anyag összeállítója – részletesen ismertette a hálóra kikerült anyagot. *Domsa Károlyné*, az Akadémiai Könyvtár nyugalmazott vezetője, aki az on-line-kiadást kezdeményezte, köszöntő szavait Áprily Lajos *A zarándok* című, Kőrösi emlékének szentelt versének felolvasásával zárta.

Befejezésül *Sajó Tamás*, a Studiolum vezetője, aki az MTA Könyvtára tiszteletbeli 'külső munkatársaként' már több digitalizálási projektet (Teleki-kiállítás, Pápai Páriz Ferenc) megtervezett és elkészített, bemutatta legújabb összeál-

lítását, az on-line Kőrösi-hagyatékot, amely a magyar mellett angol és spanyol változatban is ugyanott megtekinthető.

Nézzünk bele a weben hozzáférhető, arányos felépítésű, gazdagon illusztrált és esztétikus gyűjteménybe – elsősorban *Orosz Gergely* értő tolmácsolását követve. A történelmi részek sajátosága, hogy a balra és középen futó szövegek mellett az illusztrációk a jobb oldali sávon láthatók. Mögöttük a háttér függőlegesen lefelé végtelezítően korabeli katonai – tehát kellően részletes – térképekből vett területábrázolások alkotják, ahol Kőrösi életének fő helyszínei, Kőröstől Dardzsilingig, jelölve vannak. Egyes pontokon tudós utódok, Baktay Ervin és Stein Aurél tibeti tájakon készített fotói (pl. a zanglai és a pukhtali kolostor) ékesítik az összeállítást. Az illusztrációk zöme kis körömkép formájában van elhelyezve, ezek illedelmesen várják a klikkelést, amellyel közepesen nagyított formátumban megtekinthetők, de a lemezre mentés lehetősége révén a képeket tetszőleges méretre tudjuk nagyítani.

A *Kőrösi élete* című fejezet illusztrációi között a keleti utazását megelőző helyszínek, a Háromszék megyei szülőfalu, Kőrös (mai nevén Csomakőrös) temploma, a Nagyenyedi Kollégium épülete láthatók – Temesvár és Zágráb azért szerepel a térképen, mert ezekben a városokban tanulmányozta Kőrösi az ószlávot és a szláv nyelveket. Az első portré Salamon Cesar Malant ábrázolja, aki a Bengáli Ázsiai Társaság főtitkáraként Csomától tanult tibetiül. Csoma neki adta tibeti gyűjteményét, ő évtizedekkel később Duka Tivadarnak ajándékozta – Dukától került végleges helyére, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába.

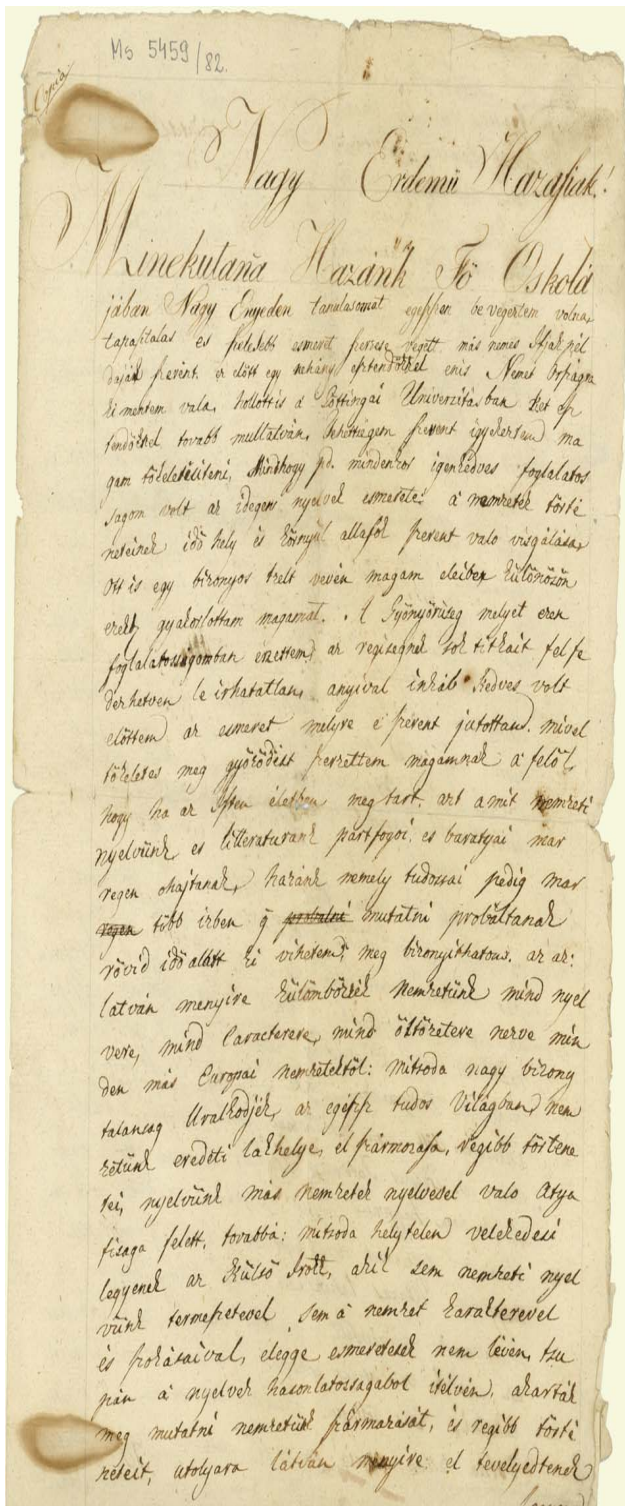
Kőrösi mint a nagyenyedi protestáns kollégium, a Bethlenianum tanulója ún. 'gratistaként' ingyen oktatásban részesült – ám ennek kemény munka volt az ára. Huszonkét évesen végzett, majd kiemelt továbbtanulónaként, 'akademitaként' még a hercegi ösztöndíjat is elnyerte: 'principista' lett, aki egyúttal az alsósok tanára. Hét éven át filozófiát és teológiát tanult – ekkor, tanárai között találkozott először a magyarság őstörténetét az ujjurokkal összekötő elmélettel. 1816-ban ösztöndíjjal ment Németországba: Göttingen egyetemére már latin, görög, héber, francia és román tudással érkezett. Tárjuk föl az 'angol kapcsolatot' Göttingába kerülésével kapcsolatban! Duka meséli el, hogy a Rákóczi-szabadságharc

alatt a császári csapatok támadása nyomán romossá vált enyedi iskolaépület nyomorúságos sorsán az segített, hogy Pápai Páriz Imre angliai útja során Anna királyné és a Canterbury érsek tudomására hozta a kollégium siralmas állapotát. A templomokban a hitsorsosok részére meghirdetett gyűjtés tizenegyezer fontot jelentett, ami a kollégium helyzetét hosszú évekre rendbe hozta. Egy évszázaddal később, 1816-ban a pénz tőkéjéből a kollégium elöljárói ösztöndíjat alapítottak a diákok számára, amelyet Kőrösi az elsők között nyert el. Göttingenben tanítványa lett J. G. Eichhornnak, a modern bibliakritika atyjának, akitől arabot és törököt tanult. Eichhorn hívta föl a figyelmét az arab források fontosságára a magyar őstörténettel kapcsolatban.

Az ujjur-elméletet egy másik professzora, J. H. Klaproth révén ismerte meg. 1818-ban újra Nagyenyeden volt – ekkor fogalmazódott meg benne a keleti utazás terve. Az ellenzők mellett volt egy lelkes támogatója is, mégpedig a híres nyelvtudós, Gyarmathi Sámuel. Az ő javaslatára utazott el Horvátországba, ahol az ószlávot és a szláv nyelveket tanulmányozta – ugyancsak a magyar őstörténet megismeréséhez elengedhetetlen korai szláv források miatt. A másik ok Duka szerint az volt, hogy eredetileg Oroszországon át, Odessza, Moszkva és Irkutzk irányában akarta megközelíteni Észak-Kínát.

1819 novemberében kelt útra kelet felé, s hagyta el végleg Magyarországot. Indokairól 1820. december 21-én Teheránból írt leveléből értesülünk: célja az őshaza feltalálása, a Közép-Ázsiában 'hátramaradt magyarok' meglelése és az ujjurokkal való rokonság bebizonyítása volt.

Ekkor még a gyors eredmény reményében így fogalmazott: „...és rövid idő alatt meg bizonyíthatom, hogy nem helytelen fundamentumon épült az én meggyőződésem”. Útjának addigi részleiről Charles Pratt Kennedyhez, a brit indiai hadsereg századosához, Szabáthu ügyvivőjéhez 1825. január 28-án írt tizenhárom oldalas levélben számolt be (Duka Tivadar ezt a levelet – sok mással együtt – a kalkuttai Foreign Office-ban találta és ott készített róla másolatot.) Csoma

Bukarest és Szófia érintésével Konstantinápoly felé vette útját, az arab forrásokat szerette volna ott tanulmányozni. Járvány miatt azonban nem jutott el Sztambulba, így elhajózott Alexandriába. Onnan is járvány kergette tovább, s Bejrút, Ciprus, Kosz, Rodosz, Latakia, Tripoli, Aleppo, majd Bagdad érintésével 1820 októberében ért Teheránba. Teheránban a brit nagykövét és testvérére, Henry és George Willock támogatását élvezte – angolját tökéletesítette és perzsa nyelvet is tanult. 1821 tavaszán folytatta útját Buhara, Kabul, Peshavar felé. Találkozott a napóleoni hadsereg két egykori tisztjével, a francia Allardral és az olasz Venturával, velük utazott tovább Lahorba. 1822 májusában Lehbe indult, de visszafordult Lahorba – itt és ekkor találkozott William Moorcrofttal, az angol katonaozival és utazóval. További életét meghatározó pillanat volt ez: a tibeti ösztönyt Moorcrofttól kapta, aki az első, Tibetről szóló könyvet ajándékozta neki. Ez a nevezetes kötet az 1762-ben Rómában kiadott *Alphabetum Tibetum* volt, amelynek szerzője a pápai misszionárius és ágoston-rendi szerzetes, A. A. Giorgi.

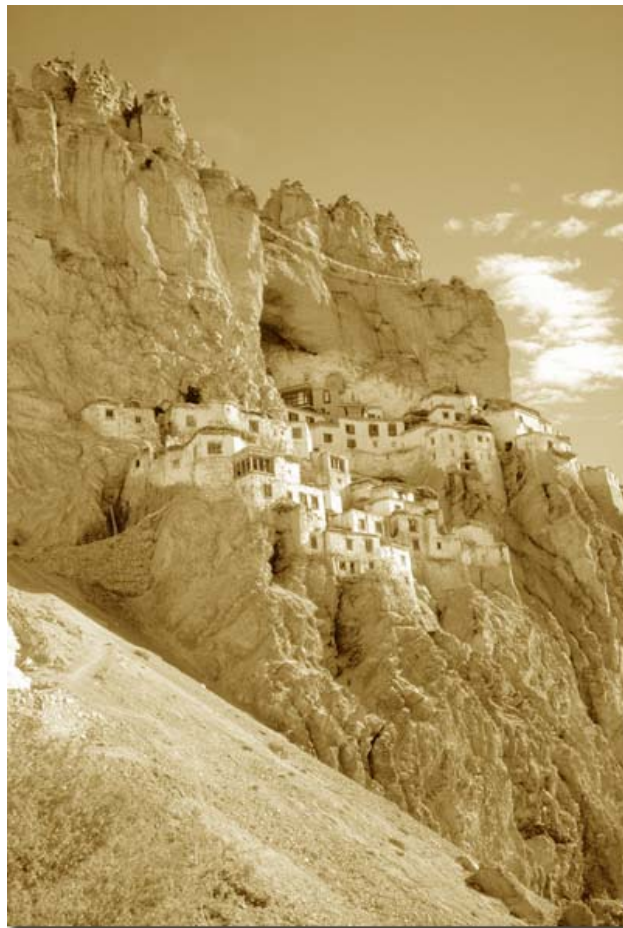
Csoma – mivel a háborús körülmények miatt képtelen volt Közép-Ázsia felé utazni – elhatározta, hogy perzsa tudása közvetítésével tibetiül fog tanulni. Moorcrofttól engedélyt kapott a helyszíni tanuláshoz, az angol ajánlásával érkezett 1823 júniusában Szangsz rgyan Phun-cog (más átírással: Szangje Püncog) lámához, jövődő mesteréhez, a zanglai kolostor apátjához. Csoma 16 hónapot töltött Zanglában: igen sanyarú körülmények között tanulta itt a tibeti nyelvet és irodalmat a lámától. Kennedyhez írt második, 1825. májusi levelének tanúsága szerint tanulmányának tárgya elsősorban a *Bka' gjur* és a *Bstan gjur*, a tibeti kánon, illetve az indiai és tibeti tudósok által a IX. században összeállított szanszkrit-tibeti szójegyzék, a *Mahávjút-patti* volt. A másfél éves időszak alatt megtanult tibetiül, áttanulmányozta az irdatlan méretű, 325 kötetre rúgó tibeti irodalmat, s amellettt harmincezer szavas szójegyzéket állított össze. Ma sem tudjuk, miért kellett elhagynia Zanglát – több kutató szerint a hűvös idő elől menekült –, tény, hogy 1824. október 22-én Szabáthuba ment, ahol az angolok hűvös magatartása nagyon rosszul esett neki. (Baktay Ervin kutatásai szerint az angol hatóságoknak az időközben megváltozott politikai viszonyok miatti óvatossága az erősödő

orosz és szikh tevékenységre vezethető vissza.) Végül a britek mégis támogatást nyújtottak neki – ettől kezdve Csoma a britek szolgálatában állt.

Második tibeti útján, 1825-ben Kőrösi Csoma Zangszkár felé vette útját, Phugtal kolostorában folytatta mesterével a tanulást. 1826 augusztusában H. H. Wilsonnak, a Bengáli Ázsiai Társaság titkárnak panaszkodott, hogy a láma elhanyagolja, nem halad a tanulással. 1827 januárjában visszatért Ladakba.

Újabb, harmadik tibeti tartózkodása – ezúttal a kanami kolostorban – 1827 őszétől 1830 őszéig tartott: ekkor búcsút vett a lámától. 1831-től Kalkuttában élt, itt kezdte meg művei kiadását. A Bengáli Ázsiai Társaság könyvtárosaként dolgozott, a nepáli brit követ, Hodgson által gyűjtött több mint ezer tibeti könyv katalogizálását végezte. Az *Asiatic Researches* című évkönyvben és a társaság folyóiratában, a *Journal of the Asiatic Society of Bengal*ban jelentek meg az írásai. 1834 kiemelkedő fontosságú esztendő – ekkor jelent meg a tibeti szótára és a tibeti nyelvtana is. Könyveiből 25-25 példányt küldött Magyarországra; visszaküldte a támogatására összegyűjtött pénzt, sőt, saját megtakarított pénzét is, amelyből Nagyenyeden diákokat támogató alapítványt létesített. Időközben 1833-ban levelező tagjává választotta a Magyar Tudós Társaság, 1834-ben pedig a Bengáli Ázsiai Társaság tiszteletbeli tagja lett. Az egyetlen hiteles portrét Schöfft Ágost festő készítette róla Kalkuttában 1840-ben. 1842-ben újra útra kelt – a magyar őshaza felkutatásáról még ekkor sem tett le: Észak-Kínába igyekezett, az ujugurok földjére. Útközben azonban láz verte le a lábáról, Dardzsilingben megbetegedett, és április 11-én a korábban szerzett maláriától meghalt. Síremléke a Himalaja lábánál fekvő Dardzsiling temetőjében van.

A *Kőrösi munkássága* című fejezet a tudományos háttérrel igyekszik megvilágítani. Ismeretes, hogy eredeti célja az őshaza, a magyarság homályba vesző múltjának feltérképezése volt – s kitűzött célját nem sikerült elérnie. Idegen kultúrák felé nyitott természete azonban hozzájárult ahhoz, hogy Csoma egy terra incognitának számító terület felfedezésére adja a fejét – így lett a tibetisztika megalapítója. Életműve 25 tanulmány és három monográfia – a 341 oldal terjedelmű tibeti szótár, a 240 oldalnyi tibeti nyelvtan, valamint a szanszkrit-tibeti szójegyzék,

a IX. századi buddhista terminológiai szótár, a *Mahávjutpatti* angol megfelelőekkel kiegészített változata. Tibeti szótára fő forrásául szolgált H. A. Jäschke 1881-ben Londonban, és S. C. Das 1902-ben Kalkuttában kiadott szótárának. Cikkei, tanulmányai közül említsük meg az 1834-ben a tibeti gyógyászat alapvető munkáját, a Négy Tantrát tárgyaló írását. Dolgozatait Duka Tivadar gyűjtötte egybe és adta ki 1885-ben Budapesten. A *Mahávjutpatti* angol fordítása csak nagy késéssel, 1910-ben jelent meg Kalkuttában nagy tisztelője, az angol E. Ross Denison szerkesztésében. Csoma teljes életművét Terjék József szerkesztésében az Akadémiai Kiadó jelentette meg 1984-ben.

A több alfejezetből álló *Csoma gyűjtemény* a következő menüpontra. Kőrösi Csoma Sándor csaknem negyven tibeti nyelvű kötetből álló könyvtára – ahogy már szó volt róla – a Bengáli Ázsiai Társaság főtákosához, S. C. Malanhoz került: Csoma tibetire tanította Malant, és ajándékba adta neki könyvtárát. Malan 1883-ban az egész gyűjteményt Dukának adományozta, s tőle került végül a Magyar Tudományos Akadémiára. A könyvtár két részre oszlik, az ún. Alexander-könyvek, és a fanyomatok, kéziratok Csoma

által vásárolt és gyűjtött állományára. Az Alexander-könyveket Kőrösi kérésére a tibeti szerzetesek állították össze; a kérdés-felelet formájú összeállítás a tibeti irodalom, tudomány, világkép összegzése népszerű, egyszerűsített formában. A nagyobb munkák kivonatait tartalmazó Alexander-könyvek Csoma első tibeti útja során készültek. A tibetisztika számára kevés tudományos értékkel bírtak e népszerű írások – Terjék szerint 'csacska tanulmányoknak' mondták ezeket maguk a lámák –, ám egyediségük okán számunkra örökbecsű, Kőrösihez vezető források. Az első, Csoma no. 3 jelzetű Alexander-könyv, amelynek címe *A (különböző) filozófiai rendszerek tengerére szálló hajó*, a buddhista filozófia sajátosságait boncolja. Csoma egyik kérdése így hangzik: 'Mi a buddha szó jelentése?' A második (Csoma no. 4a-d jelzetű) Alexander-könyv címe *Az indiai-Róm országbeli Szken dha kérdéseinek feleletei*. Az 'indiai-Róm országbeli' a fordító szerint rómainak, azaz európa-it jelent, 'Szken dhar' pedig Szkander, vagyis Sándor. Az önmagának még keleti útja előtt a Szkander bég (Sándor úr) nevet kitaláló Kőrösi itt olyan kérdésekről érdeklődik a lámáktól, hogy: 'Hogyan keletkezett a világ?' A harmadik (Csoma no. 6a-b jelzetű) Alexander-könyv gyógyászati és csillagászati kérdéseket tárgyal, a negyedik (Csoma no. 8 jelzetű) központi témája pedig a nyelvtan, a metrika és az irodalom.

A második, azaz 4. sz. Alexander-könyv vezet át minket a *Buddhista kozmológia on-line kiadás* című menüponthoz – hiszen itt látható a negyven kéziratos oldalra terjedő mű fakszimiléje. Ám nemcsak az eredeti mű digitalizált változata ez, ahol a felső sorban látható mini-képeken navigálva az egyes oldalak közepes, illetve nagyméretű változataiban gyönyörködhetünk, hanem a képek alatt két hasámban párhuzamosan láthatjuk a tibeti szöveg latin betűs átírását és magyar, illetve angol fordítását. A *Tibeti szótár és nyelvtan* cím alatt fakszimile-részleteket találunk Kőrösi két, Kalkuttában a Baptista Misszió Nyomdája által 1834 február, illetve 1834 december dátummal közreadott fő munkájából. Itt a tibetisztika két alapművének előszavát olvashatjuk, amelyekben a tudós a szokásos, elsősorban a brit indiai kormánynak szóló köszönetnyilvánításokon túl a tibeti stúdiumokról, saját utazásairól is szóló érdekes részletekkel szolgál. A következő fejezet címe: *Duka Tivadar, Csoma*

első életrajzírója. A Felvidékről származó, Dukafalvi és kucsini Duka Tivadar a Csomahagyaték áthagyományozásában játszott főszerepe mellett a XIX. század lebilincselő alakja. Az eperjesi evangélikus kollégium, majd a sárospataki református kollégium diákja volt, 1846-tól a pesti királyi táblánál jurátus volt, az egyetemen jogi diplomát szerzett. A szabadságharcban Görgey mellett működött, majd Világos után külföldre ment – 1853-ban első magyarként angol orvosi diplomát szerzett Londonban. Indiai szolgálatra jelentkezett, friss angol állampolgársággal a brit bengáliai hadsereg alorvosa lett. 1854-ben, Kalkuttába való érkezése után kezdte meg a Kőrösi életére vonatkozó adatok és művek összegyűjtését. Állomáshelye 1856-tól tizenegy évig Mungir volt, ahol perzsául tanult, magyarra fordított kisebb műveket, és orvosi tanulmányokat írt. Gazdagította a magyarországi természettudományos gyűjteményeket, 1863-ban lett az MTA levelező tagja. Rövid időre hazatért, székfoglalójának címe: *A Gangesz delta földrajzi és éghajlati leírása*.

Több indiai városban teljesített szolgálatot, orvosi, nyelvészeti közleményeket adott ki. Már nyugdíjas korában, 1882-ben érkezett hozzá az MTA felkérése Csoma életrajzának megírására. 1883-ban ismét Indiába ment, a Bengáli Ázsiai Társaság levéltárában tizenhat, a Külügyminisztériumban harminc Kőrösire vonatkozó levelet talált. Itt értesült arról, hogy Malan, Csoma egyetlen tanítványa Angliában él. Fölkereste Malant és rábeszélte, hogy a Csomától kapott harminchat tibeti könyvet, köztük az Alexander-könyveket adományozza a magyar akadémának.

A nevezetes Csoma-biográfia végül 1885-ben jelent meg. A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem tiszteletbeli doktorrá avatta Duka Tivadart, s a Royal Asiatic Society vezető tisztségviselője is volt. A dél-angliai Bournemouth-ban telepedett le, ott halt meg 1908-ban – hagyatéka az MTA Könyvtára Keleti Gyűjteményében található. A Duka életéről szóló fejezetet Arany János, Munkácsy stb. Dukához írt leveleinek másolatai illusztrálják. Köztük Malan 1885. április 5-ei levele, amelyben Malan így írt: „Kőrösi adta nekem ezeket a könyveket 1839-ben és én azóta az ő emléke kedvéért őriztem. Ám úgy látom, a budapesti egyetem alkalmasabb helye lenne azoknak a kincseknek.”

indiai és kínai nyelvből tibetire fordított szent iratokat mongolra fordították, megalkotva ezzel a tibeti kánon, a *Kandzsar* (tibeti Bka' 'gjur) és a

A fejezeten belül három mű teljes szövegű on-line változatát olvashatjuk: a Londonban 1885-ben Theodore Duka néven megjelent *Life and Works of Alexander Csoma de Kőrös* című, 167 oldalas angol nyelvű életrajzot, a *Kőrösi Csoma Sándor dolgozatai* című, Budapesten 1885-ben megjelent 161 oldalas magyar nyelvű életrajzot, valamint a *Duka Tivadar emlékezete* című, 1913-ban megjelent írást, amelynek szerzője egy másik, angollá – sőt, *sírré* – lett magyar, Stein Aurél.

A *Tibeti gyűjtemény* című fejezet a Csoma-gyűjtemény melletti egyéb tibeti kincseket jeleníti meg. A gyűjtemény megalapozója Ligeti Lajos volt a '30-as években, amikor mongóliai kutatóútrjáról tibeti fanyomatokat is hozott haza, és azokat az MTA-nak ajándékozta. A gyorsan gyarapodó, főleg ajándékozás útján növekvő állomány mai nagysága megközelítőleg hatezer tétel. Ahogy a bemutató ünnepségen is elhangzott, a tibeti gyűjtemény java Mongóliából származik, s a domináns *dge lugsz pa* rend szerzeteseinek munkái. A Dalai láma szerzetesrendjéről van szó – ők voltak ugyanis a XVI–XIX. századi mongóliai térítés fő alakjai. Az egykori

Tandzsar (tibeti Bsztan 'gjur) mongol változatát. A tibetisztikai állomány kéziratosokat, tibeti könyvnyomtatási technikával fa nyomódúcokról készült blokknyomatokat tartalmaz. A kéziratok zöme a XIX. századból és a XX. század elejéről származik. A nyomtatott könyvek Tibetben, Labrang kolostorában, illetve Pekingben, a mandzsu császárok fővárosában készültek – témájuk átfogja a tibeti buddhista műveltség széles tartományát.

A weben most közzétett Kőrösi-összeállítás menüpontja még a *Bibliográfia*, s az angol és spanyol nyelvű változathoz vezető linkekkel zárul.

Kőrösi Csoma Sándor csillag a magyar nép és a nemzetközi tudomány egén. Bár nincs mostanában kerek évfordulója, ízig-vérig modern történelmi alak, aki a formálódó új nemzedékeknek is példaképe lehet. Akárcsak kortársa, a szintén erdélyi Bolyai János, aki a nem-eukleideszi geometriával a 'semmiből új világot teremtett', Csoma is a semmiből, iszonyatos erőfeszítések, megpróbáltatások árán és rendületlen szorgalommal teremtette meg a tibetisztika sosemvolt, új tudományát. A kisszerű lokális és az elsodró globális elmentéte-feszültsége között átívelő hidat képez: egy apró kis falucskából, lokális közösségből kilépve – Baktay Ervin szép könyvcímével a 'messzeségek vándoraként' – a világ más tájékán örök időkre szóló, globális érvényű tudományos felfedező munkájával került a világtudomány halhatatlanjai közé. Sorsának érdekes vonása, hogy utazásának valódi, eredeti célját, a magyarok őshazájának felkutatását nem érte el – még utolsó pró-

*Kőrösi Csoma Sándor
a tibetisztika megalapítója*

*és hagyatéka
a Magyar Tudományos
Akadémia Könyvtárának
Keleti Gyűjteményében*

*Kőrösi Csoma Sándor
A Csoma-gyűjtemény
Buddhista kozmológia
On-line kiadás*

Tibeti szótár és nyelvtan

*Duka Tivadar,
Csoma első életrajza*

A Tibeti Gyűjtemény

Bibliográfia

English version

Version española

Készítette 2006-ban,
születésének 222. évfordulójára

a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára.

Projekt-felelős: Dr. Dévényi Kinga
Összeállították: Kelecsényi Ágnes, Orosz Gergely
Leírások, tibeti átirás és fordítás: Orosz Gergely
Szanszkrit átirás: Kelecsényi Ágnes
Fotók és másolatok: Láng Klára
Szerkesztés: Dr. Sajó Tamás
Angol változat: Dr. John T. Cull
Spanyol változat: Dr. Antonio Bernat Vistarini
Internetes kiadás: **studiolum**

Készült a Pro Bibliotheca Alapítvány
támogatásával.

brit közvetítéssel jelentek meg, s élete fordulópontjain rendre angolokkal találkozott. Moorcrofttól kapta az első tibeti könyvét, s Archibald Campbell volt az, aki halálos ágyán szemét lefogta és a sírnál a vallási megemlékezést tartotta. Befejezésül álljon itt a dardzsilingi síremlékről a Széchenyi-hagyatékban lévő kép Széchenyi István által írt körfelirata:

*'Egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de
elszánt kitarató hazafiságtól lelkesítve...
bölcshőjét
kereste a Magyarnak, és végre össze-
roskadt
fáradalmi alatt. Vegyetek példát, ha-
zánk nagyjai és
gazdagjai, egy árva fiún, és legyetek
hű magyarok
tettel, nem pusztá szóval, áldozati
készséggel és nem
olcsó fitogtatással.'*

Bánhegyi Zsolt

bálkozása, a feltételezett rokon ujugrok földjére való eljutás sem sikerült –, ám a rengeteg tanulás, tizenhét nyelv elsajátítása kárba nem veszett: Tibet és a tibeti kultúra megismertetése, a világ tudományos közvéleménye elé tárása univerzális értékű teljesítmény.

Nem felesleges hangsúlyozni az angolság kiemelkedő szerepét Csoma életében. A nagyenyedi kollégium Kőrösi által elnyert ösztöndíja az egy évszázaddal korábbi, a romos kollégium számára szervezett angliai gyűjtésből befolyt pénzből eredt. Az angolt hibátlanul elsajátító Kőrösi minden munkáját angolul írta, dolgozatai indiai

Kőrösi Csoma Sándor szülőfaluja, Csomakörös temploma, előtte Kőrösi Csoma Sándor szobra

